

Talemålsendring i Noreg

Om bakgrunnen for prosjektet

av Helge Sandøy

Forskingskonjunkturane også innafor talemålsforskning skiftar. På 1970-talet blomstra denne disiplinen meir enn nokon gong. Da opplevde mange at det kom fram nye teoriar som gav betre innsikt, og som ein kunne prøve ut på norske forhold. Det gjaldt først og fremst sosiolingvistikken. Utover på 1980-talet blei interessa spakare, men vi har nok sett ei lita blomstring att på 1990-talet i tilstrøyminga av hovudfagsstudentar til emnet. Forskingspolitisk var det vilje til innsats på 1970-talet og litt etter 1980 (jf. prosjekta *Talemålsundersøkelsen i Oslo* (= TAUS) 1971–76 og *Talemål hos ungdom i Bergen* (= TUB) 1977–1983), men seinare opplevde vi ingen markert godvilje for disiplinen.

Da prosjektet *Talemål hos ungdom i Bergen* blei sett i gang, var ein tanke bak opplegget at ein seinare skulle kunne ha oppfølgingsstudiar av endringstendensar. Det var nemnt at ei ny gransking burde komme om ca. 20 år, dvs. i 1997.

I 1995, da ein burde begynne å planleggje eit eventuelt oppfølgingsprosjekt, inviterte Nordisk institutt (UiB) sentrale personar frå ymse større talemålsprosjekt til møte i Bergen 19. mai for å drøfte situasjonen og eit eventuelt initiativ til eit TUB2. I tillegg til tilsette frå Nordisk institutt møtte Eskil Hanssen og Geirr Wiggen frå TAUS, Helge Omdal frå TUB, Anna-Brita Stenström og Ulla-Britt Kotsinas frå det nordiske prosjektet *Tonårsspråk* og Paul Kerswill frå det engelske Milton

Keynes-prosjektet.

Det var ikkje vanskeleg å finne mange tema til interessante longitudinelle delprosjekt. Men vi blei fort einige om at geografisk avgrensa mammutprosjekt av 70-talstypen kanskje ikkje var dei mest interessante no. Ei ny tid stiller nye spørsmål. I samfunnet er det i dag stor interesse for dei generelle omleggingane i talemålet i landet. Ein ser og høyrer ofte framstillingar av eit språkkaos og av den store dialektdauden. Skal ein få eit meir påliteleg bilete av situasjonen og ei djupare innsikt i korfor det skjer endringar, krevst det "makro-analysar" med geografiske jamføringar.

Ein reint strategisk synsmåte var at om eitt storprosjekt fekk tilslag på ein søknad om forskingsmidlar, ville det stenge for midlar til andre. Å konkurrere om forskingsmidlar til eit geografisk avgrensa storprosjekt var dermed ikkje ønskjeleg. Ei betre løysing ville vere om alle nordistmiljøa gjekk saman om eit samarbeid der ein utvikla idear i fellesskap og prøvde å samordne småprosjekt slik at ein meir effektivt kunne teste dei store hypotesane. Med eit slikt samarbeid kunne ein òg auke utnyttingsgraden av materiale som med stor møde blir samla inn i mindre enkeltprosjekt.

Med utgangspunkt i desse samarbeidsvyane inviterte Nordisk institutt (UiB) no til eit nytt møte for å drøfte eit nasjonalt prosjekt om talemålsendring. Alle nordistmiljøa ved høgskolar og universitet i Noreg blei inviterte. Fem miljø var interesserte og stilte med utsendingar til eit større planleggingsmøte 27. oktober 1995 for å begynne å forme ut ein fellessøknad: Universiteta i Oslo, Trondheim, Tromsø og Bergen, og Høgskolen i Agder. Etter lengre samarbeid om skrive- og tankearbeidet kunne vi levere inn ein søknad til Noregs forskingsråd i 1996. Den fekk vi avslag på, og vi hadde nye fellesmøte for å forbetre søknaden. Ein ny versjon blei send inn i 1997. Den fekk vi tilslag på, slik at prosjektet *Talemålsendring i Noreg* (= TEIN) kunne starte 1. august i 1998.

Ei endring frå første til andre søknaden var at prosjektforma

blei omlagd frå eit storprosjekt med fleire stipendiatar der vi tenkte oss at forskingsrådet løyvde ein samla sum, til eit paraplyprosjekt (eller finansiert samarbeid) der stipendsøknader innafor emnet talemålsending går som vanleg til forskingsrådet, og rådet avgjer tildelingane. Med denne nye prosjektforma er det ingen som formelt arbeider for prosjektet (anna enn den administrative leiaren i ein liten brøk av ei stilling), men alle “gamle og nye” stipendiatar og hovudfagsstudentar kan bli med i samarbeidet i paraplyprosjektet, likeins som alle fast tilsette forskarar som arbeider med talemål, kan bli med. Viktigaste nasjonale samlingspunktet er den årlege konferansen.

Allereie i samband med søknaden frå 1996 tok Gunnstein Akselberg (UiB) på seg å vere administrativ leiar for prosjektet. I tillegg sit eit styre med ein medlem frå kvar deltakarinstitusjon. Dei miljøa som arbeider med talemålsending ved dei fem institusjonane, samlar 40–50 personar i alt.

Opptakta til dette prosjektet kom altså frå oss sjølve. Men det viste seg at det samtidig blei utvikla eit tilsvarande samarbeidsprosjekt i Europa under European Science Foundation. Dette prosjektet – som no i 1999 er avslutta – går under namnet *The convergence and divergence of dialects in a changing Europe*, og det fortel om ei breiare interesse for dei kulturendringane som dialektsituasjonen vår truleg er ein del av. Fleire av dei norske prosjektdeltakarane har vore involverte i det europeiske prosjektet. Også dét prosjektet hadde som mål å utvikle felles idear og metodar som kunne gjere det lettare å samanlikne resultat frå fleire stader og utnytte innsikter frå eitt prosjekt i eit anna.